

Gråspett *Picus canus* och vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos* i Sverige 1973

Grey-headed Woodpecker *Picus canus* and White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in Sweden in 1973

INGEMAR AHLÉN & ÅKE ANDERSSON

Med syftet att få en översikt över förekomsten av gråspett *Picus canus* och vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos* i Sverige gjordes dessa två sällsynta arter till föremål för SOF:s riksinventering 1973. Det stod från början klart, att denna inventering inte skulle ge möjlighet att uppskatta populationsstorleken för någondera av arterna. Det huvudsakliga motivet med inventeringen var att klarlägga, i vilka delar av landet arterna lever kvar. De genom riksinventeringen erhållna uppgifterna avsågs senare kunna bli till nytta för de ekologiska undersökningar och fortsatta uppföljningar av populationerna som kanske är en förutsättning för att arterna skall kunna bevaras i landet.

Gråspett och vitryggig hackspett var tillsammans med mellanspett *Dendrocopos medius* föremål för en av SOF genomförd upproppsinventering 1959. I presentationen nedan redovisas 1959 års material i kartform och likaså litteraturuppgifter från perioden 1960-1972, för att arternas utbredningsbild under senare tid skall bli något fullständigare (se figur 1 och 3). Riksinventeringen 1973 tillkännagavs i VF, 31: 296-298 med påminnelser i VF, 32: 91 och VF, 32: 240. De flesta lokala rapportkommittéer har därtill informerat och påmint sina rapportörer. Upprop eller omnämmanden av inventeringen har även varit införda i *Sveriges Natur*, 64 (1973): 169, i *Svensk Jakt*, 111 (1973): 214 samt under våren 1973 även i tidningarna *Skogen* och *Domänposten*. Vi har också personligen uppmanat åtskilliga ornitologer att rapportera sina observationer.

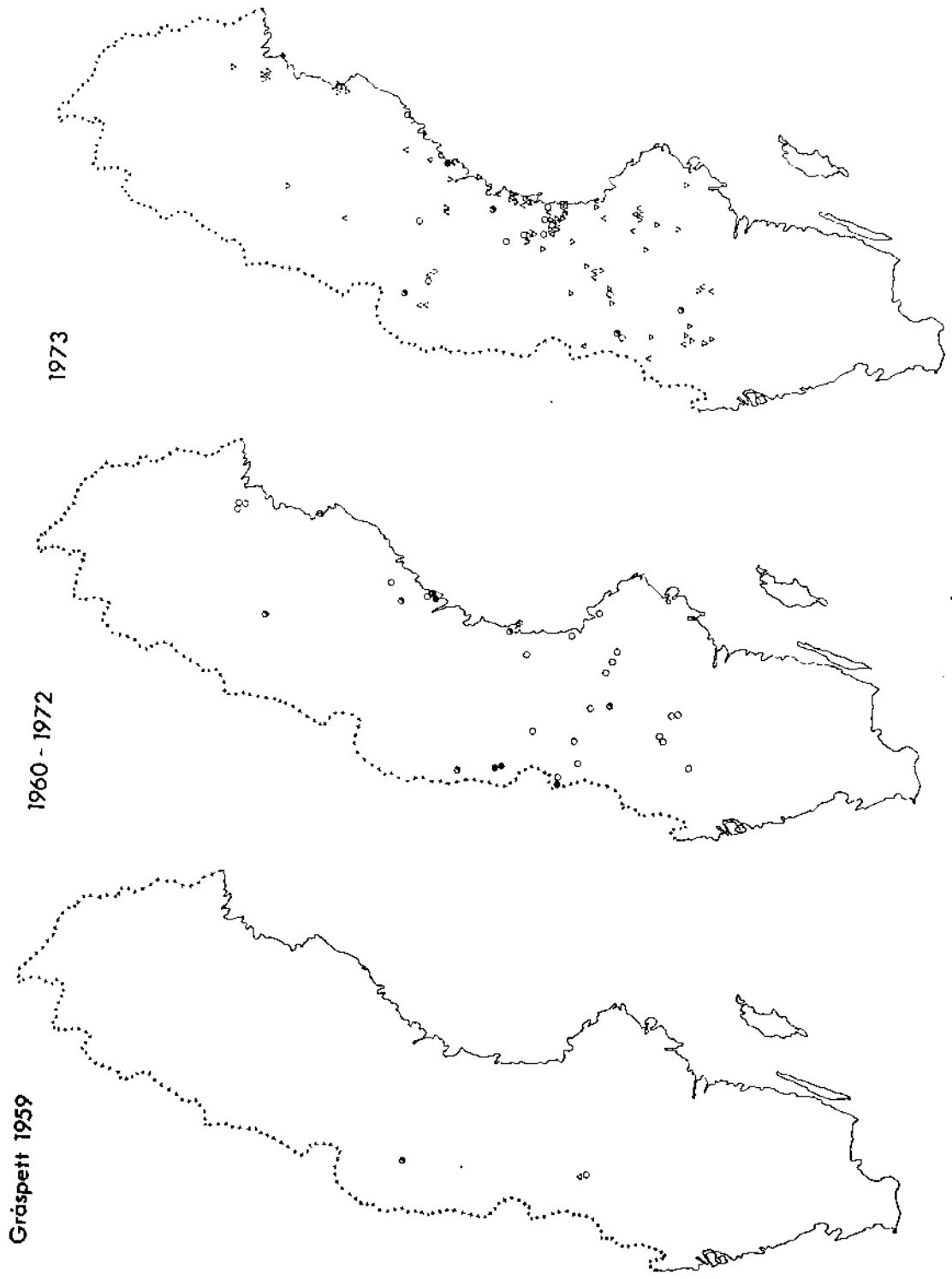
Under perioden 1959-1973 har den ornitologiska verksamheten intensifierats i stora delar av landet, och samtidigt har rapporteringen, främst genom de lokala rapportkommittéernas arbete, successivt effektiviserats. Man kan alltså utgå från att antalet observationer per år av många arter nu har ökat, utan att detta behöver

svara mot någon populationsförändring. Vidare blir sannolikt en allt större andel av alla observationer för vissa arter rapporterade och publicerade. Det är därför helt förklarligt att 1959 års inventering gav ett jämförelsevis magert material, att fynden under perioden 1960-1972 successivt ökade i antal mot slutet av perioden, och att 1973 års inventering gav relativt många rapporterade fynd. I några områden har arterna blivit föremål för särskilt eftersök eller inventeringsarbete. Samtidigt får man dock komma ihåg att både gråspett och vitryggig hackspett delvis förekommer i områden som besöks av ornitologer i ringa utsträckning.

Gråspett

Fynden av gråspett 1973 har rapporterats från en stor del av Norrland och norra Svealand men med klar koncentration till vissa områden, bl.a. Norrlands kustland, och med total avsaknad i andra områden, t.ex. norra Norrlands inland. I Svealand föreligger fynd från landskapen söderut till Mälardalen, Kilsbergen och Väneren. I 1959 års inventering angavs ett småländskt häckningsfynd, som dock efter vår granskning av omständigheterna ej ansetts vara helt tillförlitligt och därför utesluts. Från inventeringsåret 1973 föreligger 18 fynd från häckningstid varav endast 1 säkert konstaterad häckning (Ångermanland) och 3 fall av häckningsindikation (Värmland, Medelpad och Jämtland). För perioden 1960-1972, där endast fynd från häckningstiden redovisas i kartform, har en utbredningsbild erhållits som stämmer mycket väl överens med 1973 års fynd.

Höst- och vinterfynden från 1973 faller huvudsakligen inom artens nu kända häckningsområde. Möjligen antyder de sydligaste fynden att vandringar sker under vinterhalvåret.

1973

1960 - 1972

Gråspett 1959

lår
Tv
att
ger
grå
hoi

Vit
De
en
det
tun
fyn
Ha
kor
sjö:
ser
No
sak
No:
dele
3
var:
I, I
Dal
fall
råd:
att
av

Materialet ger ingen indikation på, att artens långsiktiga tillbakagång nu skulle ha upphört. Tvärtom antyder alla tillgängliga uppgifter, att arten är knuten till biotoper, som främst genom skogsbruket blir allt ovanligare, och gråspetten måste därför betraktas som en hotad art.

Vitryggig hackspett

Den vitryggiga hackspetten hade ursprungligen en utbredning som omfattade nästan hela landet. Förekomsten är dock numera ytterligt uttunnad, och inventeringen 1973 dokumenterade fynd från Norrbotten i norr till Småland och Halland i söder. Fynden fördelar sig med klar koncentration till Svealand norr om de stora sjöarna, och därutöver är endast spridda observationer rapporterade från några delar av Norrland och några få från Götaland. Fynd saknas helt från Lappland och stora delar av Norrlands inland i övrigt och likaså från större delen av Götaland.

31 fynd är rapporterade från häckningstid, varav 11 utgör konstaterad häckning (Jämtland 1, Hälsingland 1, Dalarna 3, Värmland 2, nedre Dalälvsområdet 3 och Östergötland 1), och 3 fall av häckningsindikation (nedre Dalälvsområdet). Fynden från höst och vinter antyder, att arten företar vissa vandringar eller växling av uppehållsort, även om det fortfarande får

Figur 2. Gråspett *Picus canus* vid bo i norra Värmland 27.6 1971. Foto: Björn Ehrenroth.

Grey-headed Woodpecker at the nest.

◀ Figur 1. Fyndlokaler för gråspett *Picus canus* enligt 1959 års uppsprovsinventering, uppgifter från häckningstid 1960–1972 i VF och Fauna och Flora samt enligt 1973 års riksinventering. Förklaring till använda symboler:

○ observation under häckningstid (1.4–31.7), ◐ häckningsindikation, ● konstaterad häckning, ▽ observation under hösten (1.8–30.11), △ observation under vintern–förvåren (1.12–31.3).

Observation localities for Grey-headed Woodpecker according to the 1959 enquiry, accounts from literature for the 1960–1972 breeding seasons, and the 1973 nation-wide enquiry. The following symbols are used:

○ observation in breeding season (1.IV–31.VII), ◐ indication of breeding, ● breeding established, ▽ observation in autumn (1.VIII–30.XI), △ observation in winter-early spring (1.XII–31.III).

anses vara helt okänt i vilken utsträckning arten normalt är stationär i häckningsområdet.

Jämförelser med inventeringen 1959 ger ej underlag för någon slutsats om förändring sedan dess. Materialet 1960–1972, som förutom litteraturuppgifter även innehåller två häckningsfynd rapporterade till ringmärkningscentralen, visar en utbredningsbild, som i stort överensstämmer med 1973 års inventering. Dock kan anmärkas att fynden i Östergötland, liksom vid nedre Dalälvsområdet, delvis är resultat av planlagda inventeringar. Det ringa antalet fynd i Östergötland 1973 kan ha sin grund i en reell, nyligen inträffad tillbakagång för arten.

I det här redovisade materialet för vitryggig hackspett finns inga klara indikationer på att

den långsiktigt tillbakagående trenden skulle ha brutits eller vänts i en uppgång. Arten är beroende av miljöer, som i stort har blivit allt sällsyntare, och även den vitryggiga hackspetten måste därför betraktas som en hotad art.

De uppgifter som kommit in genom riksinventeringen har varit en värdefull utgångspunkt för de ekologiska hackspettundersökningar som startats vid skogshögskolan. Flera av lokalerna från riksinventeringen har sålunda besiktigats, och i en del fall har förslag om skydd av biotoper utarbetats. Närmare information om detta projekt ges på s. 46 i detta VF-nummer.

Författarna framför ett tack till alla rapportörer (för många för att här kunna namnges), som bidragit till kännedomen om gråspettens och vitryggiga hackspettens förekomst i Sverige. Vi vill slutligen vädja om bistånd med fortsatt uppföljning av dessa arters status i landet.

Summary

Picus canus and *Dendrocopos leucotos* were subject to a nation-wide enquiry in 1973. Ornithologists were asked to pay special attention to these two rare species and if possible to search for them. As it is impossible by this method to estimate the total populations, the main purpose was to check the actual status expressed as the areas where these species still survive. The results from all observations reported from 1973 are shown in maps together with maps showing find localities from an enquiry in 1959 and from literature during 1960-72.

The large number of records in 1973 compared with 1959 and 1960-72 mainly reflect an intensified ornithological field work and a much more efficient reporting through the regional reporting committees. Both species are now extremely thinned out and are missing from many parts of the country. Apart from some local areas, nothing in the material suggests that the general long-term decrease has ceased or changed into an increase. Both species must now be considered as endangered in Sweden. A research project on the ecology of endangered woodpecker species was started in 1974.

Ingemar Ahlén & Ake Andersson, Skogshögskolans avd. f. vertebratekologi, S-750 07 Uppsala 7.

Figur 4. Vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos*, hona, med föda åt ungarna. Leksand, Dalarna, 15.6 1971. Foto: Gunnar Lind.

White-backed Woodpecker with food for the young.

◀ Figur 3. Fyndlokaler för vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos* enligt 1959 års uppsprovsinventering, uppgifter från häckningstid 1960-1972 i VF och Fauna och Flora samt 1973 års riksinventering. Samma symboler som i figur 1. *Observation localities for White-backed Woodpecker according to the 1959 enquiry, accounts from literature for the 1960-1972 breeding seasons, and the 1973 nation-wide enquiry. Symbols as in Fig. 1.*